

SVĚT PRÁCE A PŘÍPRAVA UČITELŮ

FRIEDMANN Zdeněk, ČR

Resumé

Učitelé předmětů technického charakteru mají možnost velmi účinně pomáhat žákům v jejich profesní orientaci. Mohou je informovat nejen o zaměření škol a jejich perspektivách, ale také o charakteristikách různých profesí. Jsou obvykle těmi, kteří podporují zájem žáků o řemesla a umožňují jim v rámci výuky získávat alespoň dílčí zkušenosti s vykonáváním určité profese. Příspěvek věnuje pozornost možnostem vzdělávání učitelů technických a informačně technologických předmětů v oblasti profesní orientace.

Klíčová slova: výchova k volbě povolání, profesní orientace, profesní příprava, výchova k práci, osobní předpoklady, kariérové poradenství, učitelé technické výchovy, základní školy

THE WORLD OF WORK AND TEACHER EDUCATION

Abstract

The teachers of technical subjects can be of help to pupils with their choice of school/profession. They can inform pupils about the characteristics of different professions, their perspectives, support their interest in handicrafts and make them possible to get at least the partial experience with the profession. The paper is focused on the mentioned aspect of teacher education in the area of career guidance.

Key words: preparation to career choice; career education; career counseling; education to work; personal skills; teachers of technology; framework curriculum; basic schools

Úvod

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání umožnil, aby si k dosahování potřebných cílů, k vytváření žákovských kompetencí, zvolila každá základní škola vlastní cestu. A to prostřednictvím vlastních *Školních vzdělávacích programů*. Ve vzdělávací oblasti s názvem *Člověk a svět práce* je zakomponována i oblast přípravy na volbu povolání, profesní orientace. Vzdělávací okruh *Svět práce*, který je zaměřen na profesní orientaci žáků a přípravu na volbu povolání je povinný. Základní školy mohou transformovat předkládaný obsah vzdělávání do samostatného vyučovacího předmětu (např. Volba povolání, Svět práce apod.), nebo zařadit vybrané okruhy vzdělávacích cílů do jiných vyučovacích předmětů, které zajistí integrovanou náplní jejich plnění.

1. Základní škola a svět práce

V České republice má tzv. příprava na volbu povolání svoji tradici. V základních školách v této oblasti efektivně spolupracují výchovní poradci a třídní učitelé. Výchovní poradci plní bez větších problémů úkoly v oblasti přenosu informací a soustředí se často, ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (více Friedmann et al., 2011a). V roce 2012 byla provedena analýza výzkumů, na základě které bylo zjištěno, že podpora základní školy se soustřeďuje až na závěrečnou fázi výběru střední školy, nikoliv na cestu k ní, v níž žáci nejvíce tápou. P. Hladý doporučuje proto, aby byla příprava na volbu povolání v posledních dvou letech povinné školní docházky koncipována jako samostatný vyučovací předmět. „Důraz by měl být kladen na

mezipředmětové vztahy s cílem vést žáky systematicky a koordinovaně k zodpovědné volbě povolání, připravovat je na přechod ze základní školy na školu střední a do zaměstnání, učit je přebírat odpovědnost za své rozhodování a adaptovat se na nové životní podmínky. Těžiště by mělo ležet především v utváření dovedností souvisejících s využíváním informačních zdrojů a vyhledáváním informací, se sebepoznáváním, rozhodováním a plánováním významných životních kroků“ (Hlad'o 2012, s. 100). Tentýž autor navrhl také longitudinální program profesní orientace (Hlad'o, 2011).

Vyučovací předměty základních škol poskytují dostatek prostoru pro účinné působení v oblasti volby povolání. Učitelům ale mnohdy chybí nejen potřebné informace o současných a zejména budoucích potřebách trhu práce, ale také motivace k systematické práci v této náročné oblasti výchovného působení. Je to mimo jiné i tím, že učitelé nejsou systematicky pro tuto oblast vzdělávání. Je to výzva pro pedagogické fakulty připravující budoucí učitele.

2. K přípravě budoucích učitelů

Kvalifikovaně připravit učitele pro tuto významnou oblast výchovného působení mohou při studiu učitelství na pedagogických fakultách katedry připravující učitele v oblasti technické a informační výchovy. Tito učitelé mají již svým zaměřením blízký vztah nejen k profesím technického charakteru, ale vzhledem k výuce vedené pro efektivní využívání informačních technologií také nejvíce možností pro zprostředkování správného přístupu k informacím (více také Friedmann, 2011b).. Na Pedagogické fakultě MU v Brně již několik let v rámci vysokoškolské přípravy učitelů na Katedře technické a informační výchovy zařazujeme do pravidelné výuky předmět s názvem Svět práce, který je ukončen zkouškou. První dva roky jsme náplň předmětu ověřovali, prováděli jsme zpětnou vazbu i výzkumy v základních školách. Název jsme zvolili podle okruhu v RVP. K přípravě našich studentů používáme mimo aktivní výuku také vlastní učební texty (Friedmann, 2008, Hlad'o, 2008).

Předmět obsahuje tato témata:

1. Profesní orientace (career education) jako dlouhodobý proces začleňování mladých lidí do světa práce, profesní orientace v systému vzdělávání (příprava k volbě povolání jako pedagogický proces, systém přípravy v České republice a ve vybraných evropských zemích, úloha školy, ostatních vzdělávacích institucí, poradních orgánů).
2. Využití tradičních metod i nestandardních přístupů (projektové metody, práce ve skupinách, brainstorming, hry, tvorba životních scénářů, dramatizace, inscenační a simulační metody, pozitivní motivace a plánování vlastních cílů, besedy s přízvanými odborníky, profesní diagnostika, testy k sebepoznání atd.).
3. Akční plánování, rozhodování o další vzdělávací dráze, kariérní růst, překonávání překážek, řešení problémů, rekvalifikace, celoživotní vzdělávání, výchova k pracovní adaptabilitě.
4. Uplatnění ve světě práce, trh práce, rekvalifikace, celoživotní vzdělávání (stupeň a obor dosaženého vzdělání, perspektivy uplatnění, vzdělávací kurzy, odborná praxe, zahraniční stáže, jazykové dovednosti, doplňkové vědomosti a dovednosti, sebevzdělávání).
5. Kvalifikovaná informace pro volbu vzdělání a povolání (zdroje, hodnota, obsah, úroveň). Vliv sdělovacích prostředků, výrobních podniků, školských zařízení, rodičů, poradenských center apod. na kvalitu a objektivitu informací. Možnosti využití multimediálních aplikací v oblasti přípravy na volbu další vzdělávací cesty.
6. Organizace a realizace besed s odborníky, rodiči, studenty vyšších škol, pracovníky s vynikajícími výsledky (vytváření vzorů) apod. Spolupráce s vnějšími subjekty.

7. Exkurze jako specifická vyučovací forma (příprava, provedení, zhodnocení). *Konkrétní přípravu včetně realizace celé akce provádějí studenti v rámci pedagogické praxe.*
8. Pedagogická diagnostika v oblasti profesní orientace. Sebezpoznání, sebehodnocení (zájmy, schopnosti, osobní vlastnosti), kvalifikační, osobnostní a zdravotní předpoklady, osobní odpovědnost za rozhodnutí, rozhodování, akční plánování, přijímací řízení, vstup do světa práce. Práce se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, problémy integrace a inkluze. *Polostrukturovaný rozhovor diagnostického charakteru provádějí studenti s integrovaným žákem v rámci své pedagogické praxe.*
9. Kariérové poradenství (vocation counselling, careers counselling) jako systém poradenských služeb a jejich využívání. Spolupráce s výchovným poradcem, školním psychologem, spolupráce s rodiči, úloha úřadu práce (informační a poradenská střediska), činnost jiných institucí. Profesiogramy, videoklipy, počítačové programy, psychodiagnostické testy. Rozbor současných i perspektivních požadavků trhu práce. *Polostrukturovaný rozhovor o problematice profesní orientace provádějí studenti na základních školách s výchovným poradcem nebo školním psychologem v rámci pedagogické praxe.*
10. Střední školy – přehled, požadavky, perspektivy pro uplatnění na trhu práce (práce s konkrétními informacemi, specifika regionu, dostupnost). Perspektivy dalšího vzdělávání (vyšší odborné školy, vysoké školy, jiné vzdělávací instituce).
11. Učební obory (řemesla, mozaika profesí, požadavky, náplň a perspektivy profesí, možnost rekvalifikace, uplatnění v rámci regionu, možnost uplatnění v rámci EU). Perspektivy dalšího zvyšování kvalifikace, horizontální prostupnost oborů.
12. Abeceda drobného podnikání (organizace, systém, předpoklady, formy), podnikatelský záměr, marketing, problémy a perspektivy podnikání.

Absolvent magisterského studia učitelství technické a informační výchovy v oblasti přípravy žáků na volbu povolání získává tyto vědomosti a dovednosti:

- Orientuje se v celém systému kariérového poradenství, je připraven na spolupráci s výchovným poradcem, psychologem, na spolupráci s rodiči, zná úlohu úřadu práce (informační a poradenská střediska) i činnost jiných institucí. Dovede používat vybrané diagnostické nástroje v oblasti profesní orientace.
- Orientuje se v náplni a perspektivách velké řady profesí, zná učební plány velké části středních škol, středních odborných škol a odborných učilišť, zná také situaci na pracovním trhu.
- Dovede diagnostikovat schopnosti a zejména možnosti jednotlivých žáků v oblasti motorických dovedností, určit rozumové schopnosti, intenzitu a trvání zájmů, úroveň sebedůvěry a druh hodnotové orientace. Je schopen korigovat představy a očekávání žáků a vést je k dosahování reálných profesionálních cílů.
- Dovede připravovat a kvalifikovaně vést nejen besedy s vybranými odborníky, ale i odborné exkurze, které se tak stávají významným faktorem poznání vybraných profesí v jejich reálné podobě.
- Při praktických činnostech používá často netradiční vyučovací metody. Pomocí vybraných metod přispívá k rozvíjení tzv. pracovní adaptability, která jako trvalá schopnost pomáhá překonávat překážky při případné změně profese. Významně se podílí na rozvoji základních pracovních návyků.
- Dovede elementárním způsobem teoreticky objasnit principy drobného podnikání a

použitím hry nebo jiné inscenační metody zasvětit žáky do problémů s organizací, průběhem a riziky samostatné podnikatelské činnosti. Orientuje se v profesně-právní problematice.

- Dovede používat všechny dostupné informační prameny. Při práci s internetem je schopen využívat projektovou výuku k nejen k zajišťování potřebných informací, ale i pro vytváření vlastních profesních plánů žáků.

Závěr

Učitel technické a informační výchovy (absolvent Pedagogické fakulty MU) je schopen vyučovat na základní škole všechny předměty informačně technologického charakteru, předměty v oblasti praktických činností (technická praktika, provoz a údržba domácnosti, práce s digitální technikou, design a konstruování), předměty z oblasti profesní orientace (svět práce, volba povolání) i vykonávat funkci správce školní počítačové sítě,

Literatura

1. FRIEDMANN, Z. *Profesní orientace jako edukační problém: studijní text pro učitele*. Brno: Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2008. Dostupné z <http://wrack.ped.muni.cz/moodle/course/view.php?id=40>
2. FRIEDMANN, Z. et al. (ed.) *Profesní orientace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich uplatnění na trhu práce*. Brno: MSD, 2011a. ISBN 978-80-210-5602-2.
3. FRIEDMANN, Z. *Aspirations of the youth for technical professions*. 2011. *Technologia vydovania*. Vedecko-pedagogický časopis, Nitra: Slovensko: SLOVDIDAC, 2011, 19, 1, od s. 8-12, 5 s. ISSN 1335-003X. 2011b.
4. HLAĐO, P. *Svět práce a volba povolání: studijní text pro učitele*. Brno: Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2008. Dostupné z <http://wrack.ped.muni.cz/moodle/course/view.php?id=40>
5. HLAĐO, P. Longitudinal Professional Orientation Program as a Means of Supporting Mental Health. In ŘEHULKA, E. (Ed.). *School and Health 21: Education and Healthcare*. Brno: Masaryk university, 2011, s. 129–140. ISBN 978-80-210-5721-0.
6. HLAĐO, P. 2012. *Profesní orientace adolescentů: poznatky z teorií a výzkumů*. Brno: Konvoj, 2012. 140 s. ISBN 978-80-7302-164-1.

Lektoroval: **Prof. PhDr. Štefan Pikálek, CSc.**

Kontaktní adresa:

Zdeněk Friedmann, doc., PhDr., CSc.
Katedra technické a informační výchovy
Pedagogická fakulta MU, Poříčí 7, 603 00 Brno, ČR
Tel.: +420 549493968
e-mail: friedmann@ped.muni.cz